

Irland – ett mjölkland med kontraster

Irland är ett stort och intressant mjölkland. Det finns fyra miljoner invånare, men landets mjölkbönder producerar så det räcker till 52 miljoner konsumenter. Dagens 18 000 irländska mjölkbönder producerar 5,5 miljarder kilo mjölk per år.

Det finns goda förutsättningar för mjölk i Irland tack vare stora gräsbevuxna ytor. Konkurrenskraften förstärks av att säsongsvariationen i mjölkproduktionen är omvänd, gentemot vad den är i Nya Zeeland. När nyzeeländarna inte kan leverera så mycket, kan irländarna göra det istället.

BRANSCHBLANDADE FÖRENINGAR

Irland är på sätt och vis också ett kooperativt land. Det finns en marknadsdominerande förening, Dairygold och ett flertal mindre regionala föreningar. Däremellan finns några som är bondestyrda, men deras verksamheter ligger i dotterföretag som är börsnoterade. Denna krönika handlar om ett av dessa.

Egentligen är det fel att tala om mejerikooperation i Irland, eftersom föreningarna är branschblandade. De ägnar sig också åt spannmål, djurfoder och andra lantbruksförnödenheter. Men mjölken är den viktigaste delen. Irländarna har i många år velat öka sin mjölkproduktion. När EU-kvoterna försvinner 2015, räknar Irland med ökad volym.

Den irländska kooperativa paraplyorganisationen ICOS, tror på en 50-procentig ökning fram till 2020. Medan Jordbruksdepartementet förutsäger 10–15 procent. Det finns bönder som är beredda att fördubbla sina besättningar, om de bara kan hitta nog med betesmark. Ett annat hinder är att irländarna inte hinner öka kapaciteten i förädlingsindustrin.

IRLÄNSK MEJERIFUSION

Volymökningen får konsekvenser för strukturen i mejeri-branschen. Mjölkbönderna kommer att få mindre makt, eftersom de inte förmår att finansiera expansionen i förädlingsindustrin. Det finns tal om fusioner för att hindra att mejerierna konkurrerar på exportmarknaderna. Liksom i andra länder har det varit många mejerifusioner. Två föreningar som bildades genom fusioner på 1960-talet är Avonmore och Waterford. År 1988 flyttade de båda föreningarna var för sig över sina dotterbolag med förädlingsverksamhet till Dublin- och London-börserna, men aktiemajoriteten stannade kvar i föreningarna.

Föreningarna fusionerade år 1977 till att bli Glanbia, vilket betyder "ren mat" på gaeliska. Vid fusionen lades också de båda dotterföretagen ihop till aktiebolaget Glanbia, med samma ägarsammansättning som tidigare. Det vill säga 51 procent av aktierna hos föreningen och 49 procent hos börsen. Med mer kapital och mer professionalitet expanderade börsbolaget

Glanbia kraftigt. Företaget förvärvade många dotterföretag inte minst i USA, men mjölken till dessa var inte irländsk.

OLIKA STARKA VILJOR

När nu Glanbias mjölkbönder vill öka produktionen, så vill de ha större anläggningar för råmjölksmottagning. Samtidigt har företagsledningen pekat på möjligheterna att utöka kapaciteten för högfördlade produkter. Glanbia är numera en av världens ledande producenter av proteiner och andra ingredienser och företaget säljer till massor av länder runt omkring i världen.

Motsvarande konflikt har försiggått under många år. Bönderna har velat satsa på lågfördlade produkter, som använder mycket mjölkråvara. Bolagets folk vill däremot ha högfördlade produkter med liten mjölk användning, men höga vinstmarginaler. Den senare inriktningen är klart mera kapitalkrävande.

Inom föreningen fanns även andra konflikter. Medlemsregistret var indelat på olika kategorier. Nämligen mjölkbönder, spannmålsproducenter, pensionärer och till och med dödsbon. En del medlemmar var stora leverantörer och en del var inte leverantörer, utan hade investerat mycket pengar. Allt detta var en konsekvens av omvandlingen från en leverantörsförening till en aktieägarförening.

FÖRSVAGAD STÄLLNING

Efter mycket käbbel och många omröstningar, beslutade föreningsstämmorna strax före julen 2012 att minska sitt ägande i bolaget Glanbia från 51 procent till 41 procent. Därmed fick föreningen en del pengar, som användes för att reducera skuldsättningen och för att äntligen betala tillbaka insatskapital till avgångna medlemmar och till dödsbon efter tidigare medlemmar. I och med affären kan bolaget Glanbia expandera i synnerhet sin proteinverksamhet i USA, givetvis med mjölk inköpt från amerikanska mjölkbönder. Den irländska mjölken uppfyller inte längre företagens lönsamhetskrav.

En tröst för föreningen är att bolagets styrelseordförande kommer att vara en bonde, men detta påverkar inte bolagets verksamhetsinriktning. De irländska mjölkböndernas ställning försvagades ytterligare. Under de förutsättningar som råder på Irland, drabbas bönderna dock inte. De har ju elva andra mejeriföretag att leverera till, framför allt den stora föreningen Dairygold.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala